

УДК 37.012:165.24

Т. О. ДМИТРЕНКО
К. В. ЯРЕСЬКО**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ ПІЗНАННЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ**

Розглядаються основні теоретичні результати дослідження процесу пізнання педагогічних об'єктів. Обґрунтовано концепцію пізнання: об'єкт, предмет, призначення, основні функції (світлоглядна, методологічна, чуттєво-естетична, практична).

Ключові слова: процес, пізнання, педагогічний об'єкт, концепція, предмет, призначення, функція, теорія, методологія, практика.

Рассматриваются основные теоретические результаты исследования процесса познания педагогических объектов. Обоснована концепция познания: объект, предмет, назначение, основные функции (мировоззренческая, методологическая, чувственно-эстетическая, практическая).

Ключевые слова: процесс, познание, педагогический объект, концепция, предмет, назначение, функция, теория, методология, практика.

The basic theoretical results of research of process of cognize of pedagogical objects are submitted. The conception of cognize: object, subject, mission, main functions (wordy-view, methological, sensually-aesthetic, practical).

Key words: process, cognize, pedagogical object, conception, subject, mission, function, theory, methodology, practice.

У ХХ ст. суттєво змінився характер пізнавальних процесів: виявилось необхідним вивчати складні об'єкти в різних сферах — технічній, економічній, соціальній тощо. Системне мислення фахівців поширилося в педагогіці, яка із «закритої» науки перетворилася у «відкриту» через реалізацію зв'язків з філософією (філософія виховання), психологією (педагогічна психологія), соціологією (соціологія освіти), кібернетикою (кібернетична педагогіка) тощо. Диференціація загальної педагогіки сприяла виникненню галузей, які в кінці ХХ ст. оформилися в окремі науки: соціальна педагогіка, педагогіка вищої школи тощо. Крім того, виникли нові напрями науки: педагогічний менеджмент, педагогічна інноватика, педагогічне пізнання — на стику педагогіки з кібернетикою, соціологією, філософією. На цьому підґрунті сформувалися нові педагогічні об'єкти, пізнання яких стало вкрай необхідним. Т. І. Хілл зазначає: «Чим більше пізнання оволодіває своїми об'єктами, тим різнобічнішим і складнішим воно стає, а отже, тим нагальнішою є вимога, щоб час від часу пізнання спрямовувалося на себе з метою усвідомлення, звідки воно пішло, куди веде» [1, с. 29].

Традиційно проблеми пізнання розглядалися у філософії (гносеологія, епістемологія, феноменологія, матеріалістична діалектика), а також у конкрет-

них науках (історія, фізика, математика, педагогіка, психологія). Наприклад, історичне пізнання досліджував А. І. Ракітов, який визначив його користь для науки, функції, структуру, особливості історичного пояснення і передбачення, розкрив взаємозв'язок історичного і природничого пізнання [2]. Аналіз досягнень учених з різних галузей дозволив виявити проблему обґрунтування педагогічного пізнання як наряду науки, предметом якого є теоретико-методологічні та практичні засади вивчення педагогічних об'єктів.

Мета статті — визначення концептуальних основ процесу пізнання в педагогіці, у складі яких: об'єкт, предмет, призначення, функції пізнання: світоглядна, методологічна, чуттєво-естетична і практична (моральна).

На виникнення і розвиток педагогічного пізнання вплинули такі основні фактори: об'єктивний, суб'єктивний, особистісний, людський, інтеграція, диференціація тощо. Головним є об'єктивний фактор — усесвітності (глобальності), що полягає в реалізації тісного взаємозв'язку між континентами, державами, народами в різних сферах: економічній, політичній, культурній. Унаслідок здійснення співробітництва, обміну досягненнями у сферах культури і науки реалізація пізнання потребує нових форм, а також розуміння його важливості для подальшого розвитку суспільства. Щоб вирішити проблему формування міжкультурної комунікації необхідне об'єднання зусиль учених: філософів, істориків, педагогів, психологів, лінгвістів. Пізнання сутності, структури, функцій, технологій формування міжкультурної комунікації є нагальною для сьогодення народів усього світу (Т. В. Колбіна). Вирішення цієї проблеми і багатьох інших має ґрунтуватися, зокрема, на результатах досліджень з педагогічного пізнання. Ці дослідження почалися ще у ХХ ст. — столітті науково-технічного прогресу. У цей час мали місце радикальні зміни в техніці і технології, які неодноразово здійснювалися впродовж життя одного покоління, що й викликало необхідність постійно навчатися, підвищувати свою кваліфікацію. Конкурентоспроможність фахівця залежала від особливостей його особистості: вміння здобувати нові знання, змінювати спеціальність, тобто намагатися йти в ногу з часом (особистісний фактор).

Безумовно, теоретичну основу науково-технічного прогресу створюють природничі, математичні, фізичні, інженерні науки. Але існує сфера, яка користується, зокрема інформацією, що виробляється суспільними науками: економікою, психологією, педагогікою, соціологією, історією. Це сфера наукового управління суспільством. Справа в тому, що науково-технічний прогрес виявляє не тільки творчі, але й руйнівні моменти. Енергетична криза, вичерпання сировинної бази, руйнування навколишнього середовища (Чорнобиль, Україна; Фукусіма, Японія тощо) — неповний перелік неконтрольованих наслідків науково-технічного прогресу. Аналіз доводить: виникнення глобальних проблем людства свідчить про те, що суб'єктивний фактор відстає від розвитку об'єктивного фактора.

У ХХІ ст. перед вищою школою постала проблема формування у випускників глобальних знань. У Комюніке всесвітньої конференції «Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку» (ЮНЕСКО, 2009) зазначається: «Стоячи перед складністю теперішніх і майбутніх глобальних викликів, вища освіта має соціальну відповідальність для поліпшення нашого розуміння

багатогранних проблем, які містять соціальний, економічний, науковий і культурний виміри і нашу здатність відповідати їм. Вона має привести суспільство до створення глобальних знань, які б відповідали глобальним викликам — продовольчої безпеки, зміни клімату, розподілу водних ресурсів, міжкультурного діалогу, запровадження відновлюваних джерел енергії та охорони здоров'я».

У ситуації, що склалася, велике значення має філософська концепція відповідальності, яка використовується різними науками, зокрема педагогікою. Згідно з нею, людині слід бути відповідальною в усіх справах, науці, мистецтві, на виробництві, в суспільному і приватному житті [3]. У Комюніке конференції, про яку йшлося вище, написано: «Вища освіта має не тільки забезпечувати набуття навичок для теперішніх і майбутніх поколінь, але й сприяти освіті соціально відповідальних громадян, які прагнуть до створення миру, захисту прав людини і цінності демократії».

Питання формування соціальної відповідальності, зокрема через управління проектною діяльністю студентів виш, розглядається в дослідженні О. В. Купенко [4]. Як одну з вирішальних інституцій, що запобігає можливим і суперечностям глобального і локального рівнів, автор розглянула освіту, покликану озброїти молодь досвідом соціальних комунікацій у процесі управління діяльністю.

Отже, пізнання педагогічних об'єктів — напрям педагогіки, призначення якого полягає у формуванні соціальної свідомості стосовно ролі педагогічних знань і умінь для людини, суспільства, всього світу. Аналіз визначення доводить, що головними функціями пізнання є світоглядна і методологічна. Світоглядна функція полягає в тому, що досягнення в галузі теорії та методології пізнання педагогічних об'єктів ґрунтуються на об'єктивних законах, впливають на формування світогляду людини і мають бути втілені в практичну діяльність. Зі світоглядною функцією тісно пов'язана методологічна. Результатом пізнання є знання стосовно педагогічних об'єктів, а також способи їх здобуття.

Чуттєво-естетична орієнтація процесу пізнання педагогічних об'єктів полягає в тому, що цей напрям педагогіки тісно пов'язаний з проблемами існування людини у світі — глобальними проблемами сьогодення. Для їх вирішення необхідні знання у формі понять, концепцій, законів, теорій тощо, а також усвідомлення цінності вчинків, почуттів, емоцій.

Процес пізнання педагогічних об'єктів є науковим, тому що він ґрунтується на непротирічній логіці, є відкритим, для нього характерна функціональна повнота, ефективність утілення результатів у практику. Порівняння процесу пізнання з мистецтвом ґрунтується на таких основних положеннях: реалізує гуманістичну функцію і ґрунтується на оптимальному виборі способу пізнання педагогічного об'єкта (культура пізнання).

Практична орієнтація процесу пізнання педагогічних об'єктів реалізується через його етичну функцію (ідеал діяльності — добро). З цією функцією пов'язана концепція відповідальності, яка ґрунтується на ґрунтовному аналізі переконливості стратегічних планів і програм, а також аналізі наслідків того, що вже зроблено.

Отже, концептуальні основи процесу пізнання педагогічних об'єктів полягають тому що:

- 1) предметом процесу пізнання є теоретико-методологічні та практичні засади вивчення педагогічних об'єктів;
 - 2) призначення процесу пізнання педагогічних об'єктів — формування соціальної свідомості стосовно ролі педагогічних знань і вмінь для окремої людини, суспільства, всього світу (науковий аспект);
 - 3) методологічна функція процесу пізнання педагогічних об'єктів полягає в тому, що його результатом є знання, а також способи їх здобуття;
 - 4) чуттєво-естетична функція процесу пізнання педагогічних об'єктів ґрунтується на усвідомленні цінності вчинків, почуттів, емоцій, а також способів здійснення діяльності (поєднання понять і цінностей у науці);
 - 5) практична функція процесу пізнання педагогічних об'єктів реалізується через добродійну діяльність на підґрунті усвідомленості мети, способів і результатів діяльності.
- Подальші дослідження спрямовуватимуться на здійснення аспектного аналізу процесу пізнання педагогічних об'єктів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Хилл Т. И. *Современные теории познания* / Т. И. Хилл. — М. : Прогресс, 1965. — 533 с.
2. Ракитов А. И. *Историческое познание*. / А. И. Ракитов. — М. : Политиздат, 1982. — 303 с.
3. Канке В. А. *Философия. Исторический и систематический курс : учеб. для вузов*. — Изд. 4-е, перераб. и доп. / В. А. Канке. — М. : Издательско-книготорговый дом «Логос», 2002. — 344 с.
4. Купенко О. В. *Людина для людей: на шляху зростання (теоретико-методологічні і технологічні засади управління проектною діяльністю студентів вищого навчального закладу)* / О. В. Купенко. — Суми: Вид-во СумДУ, 2008. — 296 с.

Надійшла до редколегії 06.09.2011 р.

УДК [364.692:615.015.6]: 159.922.76 — 056.313

О. І. ПРОСКУРНЯК

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ВЖИВАННЯ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН СЕРЕД ПІДЛІТКІВ ЗІ ЗНИЖЕНИМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

Розглядаються особливості розвитку підлітків зі зниженими інтелектуальними можливостями, аналізується поняття «профілактика», визначаються особливості і нап'ями психолого-педагогічної діяльності з профілактики вживання психоактивних речовин.

Ключові слова: *підлітки зі зниженим інтелектуальним розвитком, профілактика, первинна, вторинна, третинна профілактики, психоактивні речовини.*

Рассматриваются особенности развития подростков со сниженными интеллектуальными возможностями, анализируется